

'עלייה ב'

כניסה לארץ-ישראל בימי המנדט שלא בדרך הרשמית, כלומר בלי רשיון של הרשויות החוקיות של השלטונות. אותה תופעה עצמה מתוארת בכמה ביטויים – ע"ב, העפלה, עלייה עצמאית ועלייה בלתי חוקית. הבחירה בכל אחד מן הביטויים מלמדת על התייחסות ערכית. שלושת הביטויים הראשונים היו בשימוש גורמים ציוניים; שניים, ע"ב והעפלה, היו שגורים בפי אנשי תנועת העבודה והפכו למטבע לשון בדיבור ובכתיבה, והשלישי, עלייה עצמאית, היה שגור בפי הרביזיוניסטים ופעילי העלייה שלהם. בביטוי עלייה בלתי חוקית (Illegal Immigration) השתמשו שלטונות המנדט הבריטי. העולים שהגיעו כך לארץ נקראו בפי היישוב 'מעפילים', ובפי הבריטים – 'עולים בלתי חוקיים'. כמה דפוסים היו לע"ב: בחלקה היתה יוזמת יחידים, ובחלקה – יוזמתם של ארגונים ציוניים שעוררו את חבריהם לעלות בדרך זו וסייעו להם. לרוב הגיעו העולים לחופי הארץ בדרך הים וניסו לנחות בחשאי. העולים הפליגו בספינות משא ישנות, שיצאו מכלל שימוש, ותנאי החיים על הספינות היו קשים ולעיתים בלתי נסבלים. היתה גם עלייה בדרך היבשה, מארצות המזרח ומאירופה, שהגיעו לארצות השכנות, וניסו להבריח את גבולות היבשה. אחרים נכנסו לארץ באופן חוקי כתיירים ונשארו לגור בה, בלי קבלת אישור השלטונות, אחרים השתמשו באשרות חוקיות בלא שהיו זכאים לכך – בני זוג מנישואין מדומים לצורך העלייה ועולים שהגיעו לארץ באשרות ארץ-ישראליות מזוייפות, עלייה המכונה עלייה ד.

מכנה משותף לכל תנועות ע"ב ניתן למצוא ברקע להיווצרותה, שעיקרו צורך דחוף, המתפתח בקרב ציבור רחב, לצאת את ארץ מושבו ואפשרות כניסה 'חוקית' לארץ-ישראל שאינה מדביקה אותו. הגורמים הדוחפים ליציאה, כלכליים או מדיניים, נעשים כה חזקים, עד שבני-אדם מוכנים להסתכן בסיכונים רבים, לרבות הפרת חוק. מארגני היציאה מארץ המוצא והכניסה לארץ-ישראל באו בעקבות נסיונות ספונטניים של יחידים לעלות בכוחות עצמם, והם נתנו הנמקה אידיאולוגית למעשה, והגדילו את מספר העולים. מתוך כ-530,000 העולים שהגיעו לארץ עד הקמת המדינה (בכלל זה 52,000 המגורשים למחנות קפריסין) הגיעו בע"ב לצורתיה כ-25% - 130,000. כ-104,000 מתוכם הגיעו ב-136 ספינות.

'עלייה ב' עד מלחמת-העולם השנייה. ע"ב החלה עם ראשית ההתיישבות החדשה, כשערם השלטון העות'מאני קשיים בדרך לכניסת יהודים לארץ. אחרי מלחמת-העולם הראשונה גבר הלחץ לעלייה בעקבות השינויים המדיניים בארצות מזרח אירופה והפגיעות בקהילות יהודיות, וכן בהשפעת הצהרת בלפור וכיבוש הארץ בידי הבריטים. ואולם, השלטון הצבאי הבריטי לא התיר כניסה לארץ למי שלא חי בה לפני המלחמה. בעקבות כך התארגנו צעירים רבים ונכנסו לארץ מתוך עקיפת חוקי הממשל הצבאי. על-פי ההערכה נכנסו לארץ בימי השלטון הצבאי 2,000 עולים, שבחלקם התחזו למי שחיו בארץ לפני המלחמה ובחלקם

גנבו את הגבולות ביבשה או בים. בקיץ 1920 פורסם חוק ההגירה הראשון, והוא קבע את אמות-המידה לבחירתם של העולים ולכניסתם לארץ. חוקי ההגירה נקבעו סופית בקיץ 1922 ולא שונו עד פרסום ה'ספר הלבן' במאי 1939. משעה שנחקקו חוקי ההגירה נוצר מתח בין השלטון המנדטורי ובין המדינאים הציונים ביחס למכסת העולים. בשנות ה-30 אישרו השלטונות בממוצע כשליש מהבקשות שהציעו המוסדות היהודיים. הפער בין בקשות המוסדות, אישורי הבריטים ורצונם של יהודים לעלות, הוא שהיה הרקע להיווצרותה של תנועת ע"ב בימי המנדט הבריטי.

בתקופה ההיא הפכה ע"ב לגורם בעל חשיבות בגידול היישוב בארץ. בשנת 1932 נערכה המכבייה הראשונה ומשכה יותר מ-20,000 תיירים. כ-10,000 מן הבאים נשאו בארץ לאחר שפגה האשרה שבידם. בתקופה ההיא רבו גם נישואים פיקטיוויים לצורך עלייה, כדי להגדיל את מספר העולים על כל רשיון עלייה. במחצית השנייה של שנות ה-30 הגיעו רוב העולים דרך הים. בשנת 1934 פילסו דרך זו חברי 'החלוץ' בפולין, בשתי הפלגות של הספינה ולוס (VELOS), וחברי בית"ר בהפלגה של הספינה אוניון. מניעיהם של העולים הללו היו אידיאולוגיים וחברתיים, והם לא יכלו לחכות עד אשר יקבלו אשרות כניסה לארץ בדרך המקובלת. ואולם, מאז 1937-1938 היה המניע העיקרי לע"ב מצוקת היהודים מחמת האנטישמיות בגרמניה ובפולין, בעיקר לאחר סיפוחה של אוסטריה לגרמניה הנאצית במרס 1938. השתתפו בה אנשים מן הציבור היהודי הרחב, התנועה הציונית ותנועות-הנוער. מקיץ 1938 היו וינה ופראג, בצד ורשה ואחרי-כן ברלין, למרכזי העלייה ההיא. תחילה היו נמלי המוצא לספינות ע"ב ביוון ובאיטליה והעולים הגיעו אליהם ביבשה, ואולם, אחרי-כן התנהלה העלייה בספינות מן הדנובה אל הים השחור והתיכון. העלייה נשאה אפוא אופי כפול: מחאה אידיאולוגית וחברתית נגד מנהיגות התנועה הציונית שהתנגדה אז לע"ב ונגד השליט הבריטי, ודרך הצלה מארצות שבשלטון הנאצים וממדינות שכנות. בכך השתלבה ע"ב בגלי הבריחה של פליטים יהודים מאירופה לארצות שמעבר לים.

ב-1939 גובשו המנגנונים האחראים מטעם התנועות הציוניות לארגון ע"ב, וגם עבודתם של מארגנים פרטיים התרחבה ביותר. בשנה ההיא הגיעו לארץ בע"ב יותר מ-17,000 עולים, ובעלייה ברשיונות מהשלטונות הגיעו כ-11,000 בלבד. ההסתדרות הציונית החדשה (הצ"ח) ייסדה את ה'מרכז לעלייה' ומושבו בפריס ובלונדון, ובארץ התארגן ה'מוסד לע"ב' במסגרת ההסתדרות וה'הגנה'. שני המרכזים הללו אמורים היו להחליט על דרכי הארגון והתכנון הכללי של העלייה, ושליחיהם אמורים היו להוציא לפועל את ההחלטות במרכזים היהודיים השונים. במסגרת התפקידים הללו הוטל על השליחים לבחור את העולים ולארגנם לקראת ההפלגה, להשיג כספים ולהבטיח את הסכמתן של הרשויות המקומיות ליציאת היהודים או למעבר עולים בארצם. דבר זה חייב מעורבות ופעילות אצל גורמים מדיניים מקומיים.

ה'מרכז לעלייה' פעל לאחד ולרכז את העלייה שאירגנו באופן ספונטני חברי הצ"ח במרכזים היהודיים השונים. בגיבושו היו שותפים המנהיגים המרכזיים של הצ"ח ובראשם נשיא הצ"ח זאב ז'בוטינסקי, שראה בע"ב אמצעי למאבק יהודי ייחודי עם בריטניה הגדולה, ודרך לגיוס המוני היהודים. העלייה העצמאית היתה בעיניו בעלת ערך ייחודי, שכן היה בכוחה לממש את הכוחות הגנוזים בנוער הציוני. מאז 1932 ביטא ז'בוטינסקי את הרעיונות הללו במאמרים ובנאומים. מנהיגי צ"ח קיוו לקבוע סדרי קדימות בין האינטרסים המתנגשים של בית"ר, אצ"ל וחברי המפלגה הרביזיוניסטית בבחירת העולים, ולפשר ולתאם בין פעילי התנועה במרכזים השונים. זאת בעזרת מדיניות מוסכמת במרכז לעלייה. התוצאה היתה שכמה מארגני עלייה רביזיוניסטים, כמו פאול האלר, הרמן פלש ואברהם סטבסקי, העדיפו לארגן את העלייה כאנשים פרטיים. היו שסברו כי עלייה ביוזמה פרטית יעילה יותר, ואחרים מצאו בה עסק כלכלי נושא רווחים נאים. הדבר יצר מתח רב בין ה'מרכז לעלייה' ובין משרדי העלייה בארצות השונות, והציבור היהודי התקשה להבחין בין עבודה תנועתית מאורגנת ובין עבודה פרטית של פעילים לשעבר. עוד אנשים פרטיים אירגנו עלייה עצמאית, ומניעיהם היו מגוונים ביותר. מן המפורסמים היה איש התנועה הציונית בבולגריה ד"ר ברוך קונפינו, שלזכותו נזקפת העלאתם של כ-3,000 נפש.

ה'מוסד לעלייה', שהמשיך את דרכו של 'החלוץ' בפולין בארגון העלייה, פעל בדרך ריכוזית. בראשו עמד איש ה'הגנה' שאול מאירוב (אביגור), ופעילי 'החלוץ' המרכזיים, כגון יהודי ברגינסקי, זאב שינד ואחרים, שהתמצאו יותר ממנו בפעולה, עמדו במרכז שנתארגן בפריס. חלק משליחי הארץ בתנועת 'החלוץ' הפכו למארגני עלייה בקהילות היהודיות (משה אורבוך-אגמי בוניה, פינז גינצבורג בברלין, יוסף ברפל ורות קליגר-עליאב ברומניה). העולים נבחרו מקרב חברי תנועות הנוער וותיקי התנועה הציונית בקהילות. את ספינות העולים חכרו האחראים לכך, והקצאת האוניות לקהילות השונות נעשתה על-פי תכנון מרכזי, בשיתוף עם השליחים בקהילות. גיוס המשאבים וחלוקתם נעשו בדרך ריכוזית, רוב העולים לא שילמו את מלוא הוצאות ההפלגה, אך בעלי אמצעים מגרמניה ומאוסטריה שילמו יותר ממחיר הכרטיס כדי לממן העלאת צעירים מחוסרי אמצעים. בשיטה זו החלו לפעול מארגני העלייה הרביזיוניסטית.

בניגוד ל'מרכז העלייה' של הרביזיוניסטים לא נהנה ה'מוסד לעלייה' מתמיכה מלאה של המנהיגות המדינית של ההסתדרות הציונית. תומכיה הנלהבים של ע"ב היו חברי הקיבוץ המאוחד והם שהיו רוב פעילי העלייה. בראשיתה הסתייגו מע"ב מנהיגי תנועת העבודה בהנהלת הסוכנות, כדוד בן-גוריון ואליעזר קפלן, וכאשר תמכו בה חלקו על פעילי העלייה בהגדרת מטרותיה ובדרכי פעולתה. הדבר נבע מגישה מדינית, שראתה בעלייה רחבה צורך עיקרי של הגשמת הציונות, והיא אפשרית רק בשיתוף-פעולה עם בריטניה. כל עוד האמינו שייתכן שיתוף-פעולה כזה, לא היו מוכנים לתמוך בפעולות שיגרמו מתח ועוינות בין היישוב

ובין השלטון. רק בשלהי 1938 היה בן-גוריון לתומך בע"ב, כאשר עמד על המפנה הקיצוני שחל במדיניות הבריטים מתמיכה במפעל הציוני להסדר עם הערבים. באותם ימים היתה בעיניו ע"ב אמצעי עיקרי שעמד לרשות העם היהודי במאבק להבטחת עתידו – הציונות. זו שאבה כוחה מן הצדק והעוצמה המוסרית שהיתה לתביעה לפתור את מצוקתם של הפליטים היהודים באירופה. השינוי בעמדתם של מדינאים כבן-גוריון חיזק את ידיהם של התומכים בע"ב מסיבות מוסריות – הצלת יהודים והערבות ההדדית היהודית. בראשם עמד ברל כצנלסון, ובקונגרס הציוני הכ"א באוגוסט 1939 הציג את הפליט הנע ונד על פני ימים לא רק כסמל למצוקה היהודית אלא אף כדגל וכמדריך לפעילות הציונית.

ועדיין נותרו מתנגדים רבים לע"ב בהסתדרות הציונית ובתוכם חיים וייצמן. גם אבא הלל סילבר, מנציגי ציוני ארצות-הברית בקונגרס, הביע התנגדות חריפה לע"ב. הביקורת שנשמעה בהסתדרות הציונית על מארגני עלייה רביזיוניסטים ופרטיים, שניצלו את מצוקת הפליטים לעשיית רווחים ונהגו זלזול בחיי אדם, הקשתה את המעבר מהתנגדות לע"ב לתמיכה בה.

העלייה בימי מלחמת-העולם השנייה. עם פרוץ המלחמה נוספו קשיים ואי ודאות לארגון ע"ב. בעלי אוניות שציפו לעבודות נוחות ורווחיות מבעבר, הכפילו ושילשו את מחירי החכירה ולא כיבדו התחייבויות. הממשלות הגבילו את השימוש החופשי באוניותיהן. העלייה המאורגנת בידי המוסדות הציוניים הצטמצמה, ובשנים 1941-1942 פסקה כליל. גרמו לכך הקשיים שצויינו לעיל, מחסור חמור בכסף, והערכה מדינית חדשה של ע"ב.

בעקבות המלחמה הודגשה זהות האינטרסים שבין העם היהודי ובין בריטניה מול גרמניה הנאצית, ונתערער הביטחון בדרכי המאבק ב'ספר הלבן'. האם ראוי להיאבק עם בריטניה, ובה בשעה לשתף עימה פעולה? ע"ב הפכה את השאלות הללו לדילמה. הנאצים עדיין התירו ליהודים להגר, ואילו בריטניה דבקה במדיניות עלייה קשוחה: אסרה את כניסתם של נתיני אויב לארץ, צימצמה עד למינימום את העלייה החוקית והחמירה בענישת המעפילים עד לגירושם למאוריציוס. נוכח מצוקתם הנוראה של היהודים קשה היה שלא לתמוך בע"ב, שנשאה יותר ויותר אופי של עליית הצלה. ההתלבטויות הללו לא הולידו מדיניות ברורה ביחס לע"ב, ובלי תמיכה של ממש קשה היה להתמודד עם הקשיים. פעילי ה'מוסד' השתדלו להשלים העלאת קבוצות שהיו מוכנות ליציאה (הילדה, פברואר 1940), אך לא תמיד הצליחו. קבוצת מעפילים שיצאה משטח הרייך נתקעה ואנשיה, שכונו 'קבוצת קלאדובו' (Kladovo) נרצחו בסתיו 1941 בידי הגרמנים. דוגמה לבעיה הציונית והמוסרית בשאלת ההכרעה בין פעולת העלייה ובין פעולות שיתוף עם בריטניה היתה בעניין הספינה דאריין (Darrien), שרכשו פעילי המוסד למען פליטי קלאדובו. ביולי 1940, כאשר נדמה היה שלא ניתן להעלות את הקבוצה, נמכרה הספינה לבריטים לפעולות חבלה משותפות, אך ביצוען נתעכב. בספטמבר אותה שנה העריכו פעילי ה'מוסד' שיוכלו להמשיך ולהשתמש בספינה,

ואף סירבו למלא את הוראת ראש ה'הגנה' אליהו גולומב ולהעבירה לידי אנשי ה'הגנה' שעסקו בפעולות משותפות של ביון ועזרה לצבא הבריטי. הם העלו על סיפונה 789 עולים, והללו הגיעו לארץ במרס 1941, אף שלא היו אלה אנשי קלאדובו שלהם היתה הספינה מיועדת.

גם ראשי הצ"ח חיפשו דרכים לשיתוף-פעולה עם בריטניה במלחמה בנאצים, וגם הם התמודדו באותה שאלה מוסרית עצמה, אם כי בהיקף מצומצם יותר. העלייה המאורגנת של הצ"ח פסקה כחצי שנה אחרי פרוץ המלחמה בהפלגה של הספינה סאקאריה (Sakarya), שרוב נוסעיה היו מוכנים לדרך כבר בקיץ 1939. שלא כבשנים 1938-1939 לא חזרה עוד התנועה הרביזיוניסטית לפעילות של ממש בע"ב.

בימי המלחמה נפסקה כמעט כליל גם העלייה הפרטית, רק ברוך קונפינו המשיך בהעלאת אנשים מנמלי בולגריה. משלוש ספינותיו הגיעו לארץ בשלום רודניצאר (Rudnichar) (בספטמבר, נובמבר ודצמבר 1939) וליברטאד (Libertad) (יולי 1940). סלודור (דצמבר 1940) טבעה בסערה בים מרמרה ומרבית נוסעיה (220) נספו. אחרי-כן חדל קונפינו מפעילותו עד לאחר המלחמה. הקבוצה הגדולה ביותר של עולים הגיעה לארץ באמצעות ברטולד שטורפר, מארגן מטעם הקהילה היהודית בוינה שפעל בהסכמת הרשויות הנאציות. על שלוש ספינותיו מילוס, פסיפיק ואטלנטיק (Milos, Pacific, Atlantic), הפליגו כ-3,500 נפש (נובמבר 1940). 267 מן העולים נספו בפיגוע של ה'הגנה' בספינה 'פטריה', שאליה העבירו הבריטים את העולים כדי לגרשם למאוריציוס. הדבר לא מנע את גירושם של 1,600 מעולי 'אטלנטיק' למאוריציוס, והם שהו שם כל המלחמה.

במהלך 1942, אחר טביעתה של סטרומה, החל המוסד לע"ב להתארגן מחדש לפעולות עלייה מתוכננות. באביב 1944 התחדשה העלייה מנמל קונסטנצה לתורכיה, בספינות משא קטנות שהוסבו להובלת נוסעים, ומשם, לאחר שקיבלו אשרות כניסה לארץ-ישראל, המשיכו העולים דרכם ברכבת. הספינות לא עמדו בדרישות הבטיחות המקובלות ולא ניתן היה לקבל עליהן ביטוח, חסות של הצלב האדום הבין-לאומי או של מדינות ניטרליות, ואף לא הבטחה מהגרמנים לנסיעה בטוחה (Safe Conduct). לפיכך היו חשופות לפעולות הלוחמה של כל הצדדים. העלייה היא היתה תוצאה של כמה גורמים: גיבוש מדיניות הצלה של היישוב אחרי שנודעה משמעותו של ה'פתרון הסופי'; שיתוף-פעולה בין ה'מוסד לעלייה', נציגי המחלקה המדינית של הסוכנות בתורכיה ואנשי ביון בריטים, ויצירת מנגנוני פעולה משותפים עם הקהילות היהודיות ברומניה בעזרת נציגי משלחת היישוב בקושטא. להצלחת העלייה תרמו גם מפלגת הקרבה של גרמניה ופעילות מדינית של האמריקנים בתחום ההצלה. מנקודת ראות הבריטים היתה העלייה חוקית, שכן ביולי 1943 החליטה ממשלת בריטניה שכל פליט יהודי שיגיע לתורכיה יוכל לעלות לארץ-ישראל.

עד לסיום המלחמה יצאו בדרך ההיא עשר הפלגות ובהן יותר מ-3,000 נפש, בחלקם הגדול פליטים מפולין, מהונגריה ומטרנסניסטריה. על בחירת העולים התנהלו מחלוקת ומאבק בין גורמים שונים, שכן היוצאים ראו בעלייה את הדרך היחידה להינצל. הנחיות לבחירה שהועברו מן הארץ לא עמדו במבחן המציאות, ולעיתים קרובות זכו בעלי המאה. הספינה מפקורה

(Mefkura), שיצאה באוגוסט 1944, טובעה בשוגג בידי צוללת סובייטית, ורק חמישה מנוסעיה ניצלו.

אחרי מלחמת-העולם השנייה הגיעה ע"ב לשיאה, וזאת בגלל שילוב של לחץ מצד 'שארית הפלטה', ושל פעילות מאורגנת, שניתנו לה תמיכה וקדימה מדינית. כתוצאה מכך הגיעה לשיאה התארגנות המוסד לע"ב, שבראשו המשיך לעמוד שאול אביגור, ופעיליו היו מקצועיים יותר. הספינות נרכשו, המלחים ורבי-החובלים היו מקרב מתנדבי הפלי"ם (היחידה הימית של הפלמ"ח), ומקרב יורדי-ים יהודים מן העולם החופשי, בהם יותר מ-200 אמריקנים. על הספינות ובחופים נמצאו 'גדעונים', אנשי קשר, שעקבו אחר הספינות בלב ים כדי לתאם את עגינתן בחוף בלי פגע, וקבוצות מאומנות חיכו לעולים כדי להורידם בחשאי ולהעבירם במהירות אל היישובים. תקציב המוסד הגיע לשבעה מיליוני ליש"ט, והוא העלה 70,691 מעפילים ב-64 ספינות; הבריטים לכדו את רוב הספינות ואת המעפילים גירשו לקפריסין.

ההעפלה הפכה ללב ליבה של הפעילות הציונית, היא מיקדה את שימת-הלב בבעיות השיקום של ניצולי השואה ובהבטחת עתידם, שהיתה בעיה מוסרית, מדינית וכלכלית של עמי אירופה, והציבה את הציונות כפתרון היחידי ליחסים המסובכים של אירופה והיהודים לאחר השואה. באמצעותה שאפו המדינאים להשיג אהדה בדעת הקהל, שתשפיע על הממשלות לתמוך בהקמת מדינה יהודית על אף התנגדות הערבים. ההעפלה היתה לגורם מאחד בעולם היהודי, הארגונים היהודים תמכו בה, כאשר התברר שההמונים רוצים בכך ובכוחה להעלות ניצולים מעל למכסות העלייה החוקית של 1,500 נפש לחודש.

מרכזי העפלה נתארגנו בכל חלקי אירופה, בצרפת, באיטליה, ביוגוסלביה, ביוון ובארצות הבלקן, ובהם יותר מ-50 שליחי המוסד. ואולם, רק בשנת 1946 היתה פריצת דרך בהיקף העלייה. עד שלהי 1945 הגיעו לחופי הארץ שמונה ספינות ועליהן 1,022 עולים בלבד.

דרכי העבודה בכל אחד מן המרכזים היו מותאמים לתנאי המקום. יהודי ארזי ועדה סרני עמדו בראש המרכז באיטליה, שאירגן כמחצית ההפלגות, ופיתח דרכי עבודה וקשרים עם מדינאים ואישי ציבור ורוח. ארזי החשיב את מטרותיה המדיניות של ההעפלה, וסבר שהן תושגנה רק אם ייווצר זרם תמיד של ספינות ומספרי העולים ירשימו את דעת הקהל. פרשת הספינות שנתפסו בנמל לה-ספציה (אפריל-מאי 1946) הדגימה את גישתו של ארזי להעפלה, ואת כוחה להשפיע על ממשלת בריטניה. הבריטים גילו את הזהות האמיתית של שתי ספינות המעפילים 'דוב הוז' ו'אליהו גולומב', ובלחצם מנעו האיטלקים את הפלגתן

כמתוכנן. ארזי הפך את הדבר למפגן כוח אדיר של המעפילים: הוא איים בחבלה בספינות או בהתאבדות איטית ומאורגנת של המעפילים. הבריטים חששו מאסון טביעה, שבעבר, בפרשת 'סטרומה', הגביר את הלחץ עליהם, והיו מוכנים להגיע לפשרה עם הנהגת היישוב ולתת רשיונות עלייה חוקיים למעפילים. ארזי לא נטה להסכים לפשרה ונוצר עימות בינו ובין הנהלת הסוכנות, אך העימות נסתיים בכפיית מרות הסוכנות על ארזי בידי ראש המוסד. הדבר הדגים את חיוניותו של שיקול-הדעת המדיני וכפיפותה של ההעפלה לרשות המדינית. המרכז העיקרי של פעילי המוסד היה בצרפת, ושאל אביגור ישב שם פרקי זמן ממושכים. לצרפת הגיעו ילדים מהולנד ומבלגיה שניצלו בכנסיות ובמנזרים ואנשי מחנות העקורים, וצריך היה להסדיר את יציאתם מן המדינה על-ידי טיפוח קשרים מדיניים עם אנשי ממשל ולהיעזר בעוינותם לבריטניה. תנאי הפעולה בצרפת היו קשים יותר מאשר באיטליה, שכן הפיקוח המרכזי היה יעיל יותר. פרשת הספינה 'אקסודוס' קשורה בארגון ההעפלה מצרפת ובתמיכה שלה זכו הפעילים.

בארצות מזרח אירופה ודרומה התעורר חשש, שתיאסר יציאתם של יהודים, כפי שקרה בברית-המועצות. בארצות הללו פדו את העולים בתשלום במטבע חוץ לממשלות. חלק ממיבצעי העלייה מרומניה ובולגריה היו מסובכים ונרחבים, ובחמש הפלגות יצאו כ-21,000 עולים, בהם 15,000 בשתי הספינות פאן יורק ופאן קרסנט (Pan York; Pan Crescent) שהפליגו הישר לקפריסין על-פי הסכם מוקדם עם הבריטים. ביוגוסלביה נעזרו באהדה ליהודים הנרדפים מצד מקורבים לממשל והצליחו להעלות דרכה יותר מ-8,000 עולים בארבע הפלגות.

מאוגוסט 1946 הגיעו הבריטים למסקנה שכדי לצמצם את היקף העלייה יש לחזור לשיטת הגירוש, ולמקום הגירוש נבחרה קפריסין. כ-52,000 עולים מ-32 ספינות הגיעו לקפריסין ורובם שהו במחנות באי עד אחרי הקמת המדינה (ראה גרוש קפריסין).